

Konrad Nahmmacher

Introductionis In Septem Epistolas Catholicas : Sectio Tertia

Osnabrugi: Literis Kislingianis, [1760]

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn840986068>

Druck Freier Zugang

a. B.
48. b. 31.

55

428

Fa 1092 (ss.)

1. Nahmacher, de discrimine inter praeparationem euangelicam et euangelii demonstrationem.
2. Braum, de inv. Mangel nuntiis insignis exultantis nuntiis in J. S. L.
3. Jacobi, Anthropomorphismus a vera notione immensitatis, sapientiae, libertatis, atque aeternitatis divinae remotus.
4. Lange, religiosam natalis Domini celebrationem.
5. Treller, de vino modico hypochondriacis salutaris ad sacrum locum Thimoth. 5. 23.
6. Quistorp, de adoptione ecclesiastica veteris Testamenti.
7. Carpow, de regis Iesiae Prophetarum natalibus.
8. Hartmann, argumenta, de satisfactione Christi, pro impenitentia finali praestita, negantia.
9. Hartmann, ideam generalem unicae verae religionis ex scriptura sacra, et specialiter ex Rom. 12., 1. 2. evolvuntis etc.
10. Hartmann, ideam generalem unicae verae religionis ex scriptura sacra, et specialiter ex Rom. 12., 1. 2. evolvuntis sectionem exegeticam posteriorem etc.
11. Hartmann, argumenta, de satisfactione Christi, pro impenitentia finali praestita, negantia.
12. Hartmann, de satisfactione Christi, pro impenitentia finali praestita.
13. Prier, de officiis Christi nonnulla momenta generalia sistens.
14. Stepinus, de directorio corporis euangelicorum.
15. Prier, de Prophetis et apostolis salua inspiratione divina.
16. Stepinus, demonstratio existentiae divinae ex scriptura sacra.
17. Carpow, de verbis Davidis, maledicentiam simeiticam concernentibus: 777 55P 15 72 א' הוה כ' 2 Sam. 16. 10.
18. Halman, de 52 parv. 1. 2. anandur. corona de spinis Matth. 27. 29.
19. Halman, de 52 parv. 1. 2. anandur. corona de spinis Matth. 27. 29.
20. Quistorp, de peccato originis.

- 21., Quistorp, de fide Dei opere, Joann. 6. 29.
- 22., de Marne, de explicatione Joann. 14. 23.
- 23., Hartmann, de Jesu Nazareno vero Messia.
- 24., Engel, de significatione vocis Susdaimonia in Novo Testamen-
to ad illustranda loca Oct. 17. 22. c. 25. 19.
- 25., Pries, de non consumatis partibus Veteris Testamenti ex Epist.
ad Hebr. 11. 39. 40.
- 26., Sasse, de Christo, et sacerdote et victima in omnium salutem.
- 27., Kaempfer, de modo praedicationis paulinae. 1 Cor. 2. 4. 5.
- 28., Quistorp, de Judaeis corde compunctis. Oct. 2. 37.
- 29., Carpen, de Jonae versionibus etc.
- 30., Hartmann, de vaticinio Simeonis. Luc. 2. 34. 35.
- 31., Riederer, Ein überaus seltsam Reformationsbüchlein.
- 32., Riederer, Engländer zu einer Reformationsbüchlein.
- 33., Engel, de rationibus consequentiae immediae.
- 34., Mayoh, de angelorum corpore proprio.
- 35., de dono Spiritus Sancti. etc.
- 36., Vittenzwey, anti-blanchiana.
- 37., Heinius, de auctore et causa stragis clygriorum tempore Eze-
chiae Judaeorum regis ad Illustrationem Jesaiae c. 37. 36.
- 38., Reuß, de gratia Spiritus Sancti applicatiae in genere.
- 39., Nahmmacher, de introductione in septem epistolas catholicas
lectio tertia.

INTRODVCTIONIS
IN
SEPTEM EPISTOLAS
CATHOLICAS
SECTIO TERTIA

QVA
DECLAMATIONES
A. D. XXVIII AVG. HOR. I
IN GYMNASIO SENATORIO
SVSCIPIENDAS

HVMANISSIME INDICIT
M. CONRADVS NAHMMACHER
PROFESSOR GYMNASII LVTHERANI OSNABRVGENSIS
SOCIETATIBVS LATINAE IENENSI ET THEOTISCAE
HELMSTADIENSI ADSCRIPTVS

OSNABRVGI
LITERIS KISLINGIANIS

INTRODUCTION

SEPTIM EPISTOLAS

CATHOLICAS

SEPTIMO TERTIA

DE SEPTIMO TERTIA

DE SEPTIMO TERTIA

IN GYMNASIO STINATORIO

SEPTIMO TERTIA

SEPTIMO TERTIA

M. CORADVS NATHANAGHER

PROFESSOR GYMNASII STINATORII

SEPTIMO TERTIA

SEPTIMO TERTIA

SEPTIMO TERTIA

SEPTIMO TERTIA

CAPVT VII
DE EPISTOLA IVDÆ

I

VLTIMA in catholicis epistola orditur ad modum hunc:
 Ἰούδας ἰησοῦ χριστοῦ δούλος, ἀδελφοὶς δὲ Ἰακώβου, τοῖς ἐν Θεῷ πατέ-
 ρηγιασμένοις, cet. Quare obscurum esse non potest, cui haec epi-
 stola attribuenda sit, nempe Iudae Apostolo. Neque enim ob-
 stat, quod auctor epistolae se *seruum* Iesu Christi dicit: siqui-
 dem id et alios fecisse Apostolos, alio iam in loco ostendi (a).
 Quum vero auctor commate xvii monet fideles, vt subinde
 memoria repetant ea, quae ante dicta sint ab Apostolis, eo se
 non eximit Apostolorum numero, sed prouocat solummodo ad
 aliorum Apostolorum scripturas, easque fidelibus commendat.
 qua ratione Petrus etiam Paulli literas excitauit epistola secun-
 da, cap. iii, vers. xv et xvi. Vt autem eo certius sibi constet,
 quis hanc epistolam conscripserit, Iudas eius in limine diserte
 addit hoc: se esse Iacobi fratrem. quod etiam de eo dicitur
Marc. VI, 3; Luc. VI, 16, et Act. I, 13: videtur tamen propter
 eam etiam causam hoc adiecisse, quod Iacobus minor iam tum
 magnam in ecclesia, inprimis apud Palaestinos, auctoritatem erat
 consequutus (b). Paucis nunc historiam Iudae prosequar. Hunc
 Thaddaeum etiam nominatum esse, patet ex locis *Matth. X, 3*
 et *Marc. III, 18*. Videtur hoc nomen, quemadmodum nomen
 Iudae, flexum esse ex verbo יָדָה. *celebrauit, laudauit*. Ratio
 immutati nominis procul dubio haec fuit, vt eo commodius
 discerni posset, a nomine eius Iudae, qui Iesum prodiderat,
 quique Ischarioth, quod ex ciuitate קִרְיָת in tribu Iuda oriundus
 esset, condictus fuit: atque propterea quod, ob huius facinus,

A 2

ipsum

(a) Sectione prima cap. I, par. II

p. 11; et Salomon van Til in opere a-

(b) Vid. Caucius in *hystor. liter. saec. I,*

nalytico, tom. II, p. 739

ipsum Iudae nomen exosum aliquanto ecclesiae esset. Caueus et aliam causam admodum probabilem addit (c): nempe eam demutationem factam esse, quod in nomine יהודה literae, quibus essentiale Dei nomen יהוה constat, deprehenduntur. Tanta enim huius Dei nominis veneratio fuit apud Iudaeos, ut non solum nemo, praeter sacerdotem principem, id efferre auderet: sed, ut etiam nomina sua, si in eo plures literae huius *תעצא-תעצא* concurrerent, immutanda esse putarent. Praeterea Iudas etiam Lebbaeus conuocatur *Matth. X, 3*. Atque hocce nomen propterea videtur Iudae attributum esse, quod scholae Labiorum addictus fuerit; adeoque deriuandum esset ab *לבי* *leo*. quod si vero malueris id cum Hieronymo ab *לב* *cor* deducere, equidem non repugno (d). Ratio vocationis huius Apostoli

(c) In antiquitatibus apostolicis in vita Iudae, p. 724.

(d) Iohannes Lightfootus in *horis Hebraicis et talmudicis* ad *Matth. X, 3*, p. 325 statuit, Iudam Lebbaeum dictum esse ab oppido Lebba, Galilaeae maritimo; et Plinium adducit, qui id in his, quae iuxta promontorium Carmelum sita sunt, recensuerit *lib. V, cap. XVIII*. Sed ab Caueo in *antiq. apost.* p. 726 observatum est, in nullo Plinii exemplo, quod viderit, legi Lebba, sed Jebba. Ego quidem reperi eam lectionem in editione Iohannis Caesarii, quae Coloniae vel apud Vbiorum Coloniae Agrippinam in aedibus Eucharri Ceruicorni anno *clōlxxiiii*, mense Augusto, comparata est. et ea etiam putauerim Lightfootum fuisse usum. Fuit omnino Caesarius artis criticae peritus; et, ut ne quis dubitet, se omnem accuratorem in Plinio edendo adhibuisse, in indice dicit; *hoc opus locis non*

paucioribus quadringentis millibus emaculatus atque olim, nunc demum in lucem prodire. Neque tamen inde eam lectionem pro genuina habuimus: quoniam ipso in indice, qui huic editioni subiectus est, non reperitur Lebba, sed Jebba. Vnde videtur autumari posse, Caesarium loco citato iam typis exscripto, intellexisse, lectionem Jebba genuinam, aut ad minimum alteri praefendam esse; eumque hac ratione corrigere et emendare istum locum voluisse. Nec non propter hanc causam, quod, si ea lectio Lebba haberet, quo niteretur, intelligi non posset, quae Sigismundus Gelenius, vir praeclare de Plinio edendo promeritus, cui haec Caesarii editio ignota esse non poterat, quum denuo Plinii libros *clōlxxlii* ad vetustos codices conferret, et Basileae apud Frobenium excudi curaret, eam non admisit; nec suis in anno-

stoli sacris in literis non speciatim exponitur; sed adducitur vnice in Apostolorum catalogo. Apud Iohannem cap. xiii, v. 22 commemoratur, huncce Iudam ad Christum, qui ostenderat, futurum esse, vt se, postquam in caelum abiisset, suis Apostolis variis prodigijs reuelaret, dixisse: *Domine, quid est hoc, quod te nobis manifestare vis, mundo non item?* Nempe etiam tum Iudam detinebat inanis persuasio de regno Christi hisce in terris constituendo. Euangelium Iudas prospero cum successu annunciauit in Iudaea, Gallilaea, Mesopotamia, Syria Damascena et Palmyrena, ac in Persia. Existimandum autem non est, Thaddaeum, quem Eusebius abs (e) Thoma Edeffam missum esse dicit, eundem esse cum Apostolo Iuda. in quo Hierony-

A 3

mus,

annotationibus eius mentionem fecerit. Idem ex alijs Plinii editionibus ab Harduino, Fabricio, cet adductis, quae hanc Caesarii insequutae sunt, argui potuit; quas consulere hac in causa non potui. Aliam prorsus viam in interpretando Lebbaei nomine ingressus est Theodorus Haseus; qui in disquisitione de Leui a Christo ad Apostolatam vocato, quae bibliothecae Bremensi *class. V, fasc. III, p. 475* inserta est, negat, τὸν Λευὶν (quod nomen Basileensi in editione scribitur Λευεῖ) Matthaeum esse: sed τὸν Λευὶν Marc II, 14 et Luc. V. 27 pro eodem cum Ἀββαῖος nomine habet, adeoque de Iuda nostro accipit. Idem sensit Joh. Christ. Biel, cuius de Leui, Iuda Thaddaeo, observatio eadem in bibliotheca *class. VI, p. 1038* habetur. Sed res circumstantes in locis Marci et Lucae excitaris, eum in modum respondent loco *Matth. VIII, 9*, seq. quod de sua vocatione exponit, vt propterea in illis

de alio, quam in hoc, agi, nullo modo sumi videatur posse, quin ab hermeneuticis praeceptis recedamus. Nec qua demutationem nominis Αββῶς nulla difficultate laborat Hasei opinio. Egregie eam refellit Carolus Gottlob Hofmann ad Priuim in *introductione in lect. N. T. cap. XIII, p. 148*, seq. Nuper suam hancce Hasei sententiam fecit Frischius, peculiari in dissertatione Lipsiae, cl. 1766 XLVI edita: et omnibus autem, quibus videtur fieri potuisse, modis, eandem defendit magnus nostri acui et consummatus Theologus Christ. Augustus Heumann, in *der Erklärung des neuen Testaments* ad locum *Marc. II, 14, part. I, p. 538*. Sed singula, quae adduxit, egregie prorsus diluit Jacobus Brucker in *dem englischen Bibelwerke* ad locum *Marc. II, 14, tom. XII, animadu. 1099, p. 927*

(e) In *histor. eccles. lib. I, cap. XV, p. 478*

VI

mus, et qui eum consequuti sunt, vt Beda, Calouius, rel. videntur lapsi esse. Ipse enim Eusebius discrete addit, istum Thaddaeum vnum ex septuaginta discipulis esse: et constat sibi etiam ex exemplis, quae Lightfootus (f) talmudicis ex scriptoribus attulit, istud nomen pluribus Iudaeis fuisse. Interim tamen Nicephorus tradit, et nostrum Thaddaeum Edessam peruenisse, et inchoatum ab altero isto Thaddaeo negotium disseminandae et stabiliendae hoc in tractu terrarum religionis Christianae consummasse. De ratione, qua exstinctus sit Iudas, varia scriptores rerum in ecclesia gestarum afferunt. Nicephorus vult, eum Edessae placida morte decessisse. Dorotheus vero refert, eum occisum et sepultura affectum esse Berythi. quod se Sixto etiam Senensi (g) probauit. Ac Latini plerique Patres affirmant, eum apud Persas truculenta ratione caesum esse, quod instituta magorum publice et aliquanto liberius vituperasset. Antequam hinc discedam, quaedam de posteris Iudae placet subiicere. Dignum omnino memoratu videntur esse, quae de his Eusebius ex Hegesippo adducit (h). Nempe, quum Domitianus Imperator iussisset, tolli et morte affici omnes, qui ex Dauidis gente et prosapia essent, quod, perinde ac Herodes magnus, timebat, ne Christus veniret, euenit, vt duo nepotes Iudae ad eum adducerentur, tanquam Dauidis gentiles. Nec hoc negarunt: ac interrogati de censu, sibi nullas opes dixerunt esse, praeter agrum, aestimatum nouem denariorum milibus, cuius dimidia cuique pars competat: seque ipsos agrum colere, cuius documento sint manus, quae iam agrestia ferramenta terendo occalluerint. Deinde, quum de regno Christi quaereret Imperator, quale sit, et quo tempore sit constituendum, ostenderunt, prorsus alienum id esse ab his, quae in mundo

(f) In horis *Hebr. et talm. l. c. p. 325*

(h) *Hist. eccles. lib. III, XVIII et XX, p. 504*

(g) In *bibliotheca sancta, lib. I, sect. II, p. 32* ed. Colon. Agripp. cl. l. c. cxxvi

mundo obtinent; idque fore, quando Christus olim nouissima die rediens e caelo, iudicium in mortuos pariter ac viuos exerceret. His exauditis Caesar contemtim hosce homines habuit, eosque sine poena dimisit; ac legem etiam de Christianis vexandis sustulit ac rescidit. Iosephus Scaliger quidem in animaduersionibus suis ad Chronicon Eusebii, parum hac in re Hegesippo tribuit, eodemque eam loco, cum eo, quod de passione Iacobi idem testatus est, habet. Henricus Valesius vero hac in re nihil in Hegesippi et Eusebii relatione desiderandum esse putat, et vtriusque auctoritatem contra Scaligerum tuetur

II

NEGARVNT hancce epistolam Iudae Apostoli esse Magdeburgenses (i). *Adscribitur*, inquiunt, *Iudae epistolium breue quoddam, quod veteres non habuerunt pro authentico. Et adulterinum esse scriptum Eusebius ostendit lib. II, cap. xxiii.* Hoc autem aliter se habere deinceps videbimus. *Quaedam etiam*, ita pergunt, *de verbo ex posteriori Petri epistola adscripta sunt.* Sed plagii dica Iudae scribi nullo pacto potest: quod versu xvii ostendit ac excitat eos, quorum iam sensa et effata ad vltius confirmandum id, quod ab se dictum erat, referat. Nec potest etiam propter Petri exemplum, iam excitatum, indignum Apostolo videri, ad alios Apostolos eorumue scripta prouocare (k). *Deinde non vt Apostolus, sed discipulus Apostolorum loquitur, nec se quidem Apostolum dicit: sed seruum Iesu Christi.* Primum ex antecedenti obiectione petatum est; eaque sublata et ipsum tollitur: ad alios enim Apostolos prouocare, non est se inferiori in loco ponere, aut se eorum ex numero eximere: sed ita vsu inter Apostolos veniebat, vt semet inuicem commendarent. Quod autem se
seruum

(i) In *historia ecclesiastica*, centur. I, lib. II, cap. X, p. 584, n. 28. ed. Basil. cl. 15 LXII
(k) Plura, quae huc faciunt, offendet apud Hofmannum ad Primum cap. VIII, p. 109

VIII

seruum Iesu Christi dicit, id Iudam non sine aliorum Apostolorum exemplo facere ante indicaui. Cocceio videtur eius rei causa esse haec: quod non id hisce in literis agitur, ut ostendat Iudas, quid egerit Christus, quaeue loquutus sit; ac ut testimonium de eius resurrectione perhibeat, quod praecipue muneris apostolici erat: sed in eo versatur, quod ad omnes Christi seruos spectat, nempe cohortatur fideles, ut pro veritate agnita strenue certent. *Postremo excipiunt Magdeburgenses: sententias et res citat, quae in scriptura non exsint. ut quum Michael archangelus cum diabolo disputans, altercaretur de Moyse corpore, &c. quod in Zachariae verbis, Zach. III, 2 non habetur.* Sed nec excitauit Iudas hac in causa ista Zachariae verba; ac idem, si quid valeret, de Paulo aequae ac Iuda dici poterat. qui et ex humanis scriptis quaedam retulit. De ipso autem Iudae loco dicam deinceps. Hugo Grotius ea fuit in opinione, hanc epistolam esse Iudae Episcopi Hierosolymitani, qui fuit Hadriani temporibus, paullo ante Barchochebam, qui se Messiam iactauit. In hanc sententiam se ait inductum esse, quoniam auctor epistolae se non dixerit Apostolum; *quod Apostoli facere soleant in epistolis etiam ad priuatos.* Deinde, *si apostolica fuisset habita haec epistola, versa, inquit, fuisset in linguas omnes et recepta per omnes ecclesias* (1). Rationes hae, quas affert, ad ostendendum, hanc epistolam, ab Apostolo scriptam non esse, iam apud Magdeburgenses reperimus, excepta hac, quod in omnes fuisset linguas conuertenda. Neque desideratur haec epistola in vlla conuersione antiqua, praeterquam in Syriaca. Causa, si Wolfium audias (m), est haec: quod prima Syrorum conuersio ante exarata est, quam Syri auctoritatem eius satis habere exploratam potuerunt. Quarto autem saeculo eam iam fuisse apud Syros in canonem relatam et in vernaculam fusam, inde sibi constat, quod Ephrem, Syrus,

(1) Ad huius epistolae versum I, apud Calouium in *Bibliis illustratis*, tom. III, p. 1688 (m) In *curis philologicis et criticis*, tom. III, p. 340 ed. Hamburg. 1500 xxxv

rus, eam frequenter excitauit. Nec vniuerse ratio iusta est negandi, aliquam scripturam apostolicam esse, si qua in conuersione omiſſa fuerit. Inde enim nihil conſequitur, quam hoc: quosdam de ea dubitaſſe, fuiſſeque eam in ἀντιλεγομένοις. quod, qua hanc epiſtolam, vltro largimur. Iam ad probandum, Iudam epiſcopum Hieroſolymitanum hanc epiſtolam compoſuiſſe, nihil omnino Grotius aſſert. quo etiam nomine Witſius hanc ſententiam explodit, eamue prope ridiculam ait eſſe. Indulſit autem huic opinioni eum in modum, vt, praeter fidem codicum et Origenis teſtimonium, verba: ἀδελφός δε Ἰακώβου, in parum genuinis repoſuerit. Ait enim: *Hoc additum puto eſſe ab ſcribis, vt Iudas hic eſſe Apoſtolus crederetur, quando et in illa Simeonis epiſtola quaedam addita notauimus.* quod et ipſum temere, vt ſuo in loco dixi, ſumſerat. Grotii veſtigia legit editor noui teſtamenti Graeco-Anglicani. Eum autem ex inſtituto refellit Leonhardus Twels in *critico* huius editionis *examine*. ex quo potiora Wolfius in prolegomenis ad hanc epiſtolam deſcripſit. Daniel Papebrochius in *actis ſanctorum* (n) hanc epiſtolam Iudae cuidam ex ſeptuaginta diſcipulis, qui Arariae in Armenia propter Euangelii confeſſionem caeſus ſit, tribuendam eſſe cenſet. quod eodem loco, quo Grotii opinio, habendum eſt. Denique ſunt etiam, qui putent, hanc epiſtolam, ſi ab Iuda Apoſtolo Dei aſſatu excluſa ſit, Perſice potius, quam Graece, ſcriptam eſſe debere: quod Iudas in Perſiam peruenerit. Sed haec exceptio, quum per ſe exilis admodum ſit, ſufficit reſpondiſſe; viſum id ita Spiritui Sancto eſſe, vt vniuerſus noui inſtrumenti canon Graecanica lingua conciperetur (o)

III

IUDAS in exordio epiſtolae bene precatur et ſalutem pluri-

B

mam

(n) Tom. III meſe Iunii, p. 802

(o) Vid. Ioh. Geihardi annotationes po-

ſtumaee in epiſtolam Iudae, in proleg. par. II, p. 7

mam dicit *sanctificatis in Deo Patre, et Iesu Christo seruatis vocatis*. unde patet, eam ad fideles ex Iudaeis et aliis gentibus exaratam fuisse, et iure meritoque catholicis annumerari. Videamus nunc de tempore, quo haec epistola scripta sit. Versu xviii Iudas procul dubio etiam ad locum 1 *Tim. IIII*, 1 digitum intendit. Hinc iam intelligitur, hanc epistolam exaratam non esse ante annum lxi, quo Paullus priores literas ad Timotheum conscripfit. Deinde Iudas hac sua in epistola frequenter respicit Petri epistolam secundam, et nonnulla ex eadem refert. Iam ea, uti prima sectione monui, ad annum lxiii referenda esse videtur. ergo ut Iudae epistola consequenti demum tempore scripta sit necessum est (p). Contra ea, collatis inter se Iudae scripto et epistolis Iohannis, etiam hoc constitui et decerni potest, id prius concinnatum esse debere, quam has. Ille enim de erroribus adhuc in ecclesia latentibus exponit: hic vero obuiam iuit doctoribus, qui palam errores docebant, quique seiuncti iam ab ecclesia erant. Itaque nihil obstat, quo minus et qua hanc epistolam Cauei opinionem suscipere possim, qui finit, eam pertinere ad annum lxxi vel lxxii. Ratio probabilitatis, quam affert (q), est haec, quod Ebionitae, quos Iudas praecipue redarguat, se eo tempore Christianis Pellae degentibus immiscuerint, et sanctam religionem deprauare saterint. Sed haec ratio idonea esse non videtur: quod, si speciatim Christianis Pellae tum commorantibus scribere Iudas voluisset, haec epistola iam non esset catholica. quod est contra versum 1. Deinde paucis etiam persuadebit, Iudam praecipue Ebionitas refellere voluisse. Nam, quod ex Epiphanio ostendit, Ebionitas varios aliorum haeticorum errores suos fecisse, id hac in causa nihil valet. Nam eodem modo dici posset, Paullum, Petrum, Iacobum et Iohannem, qui pluribus et diuersis haeticis obstiterunt, praecipue

(p) Hinc patet, a vero aberrare eos, qui anno lxi volunt, Iudam martyrium subiisse (q) *Hist. liter. saec. I, p. 11*

cipue scribere et agere contra Ebionitas voluisse. Quantumuis autem vacillet ista ratio, tamen mihi quidem Cauei opinio, Millii coniecturae, ex qua epistola Iudae scripta esset anno xc, praefenda esse videtur: quod, licet Iudas fata Petri et Pauli superauerit, tamen verosimile esse non videtur, eum adeo multos annos post eorum mortem exegisse, ac adeo prope ad eam aetatem, quam Iohannes attigit, accessisse: quum eius rei ne vestigium quidem vllum omni in historia reperiatur. Ceterum locum scriptionis ignorari fatendum est

 IIII

OCCASIO scribendi repetenda est ab Simone Mago, Menandro, Ebionitis, Nicolaitis aliisque, in quibus se antichristi spiritus prodebat. Itaque, Deo auctore, idem consilium iniit, quod et alii Apostoli ceperunt, nempe, vt per literas fideles de fugiendis horum insidiis admoneret

 V

PARTES huius epistolae sunt quatuor. In prima consilium scribendi exponitur, nempe, cohortari se fideles velle, ad decertandum pro fide semel tradita; vers. III. Secunda in parte ostenditur, cum quibus decertandum sit. Atque hi quatuor in classes describuntur. Prima est eorum, qui audacia impudentes sint; vsque ad vers. VII: altera eorum, qui stuprum faciant, et magistratum contemnant; vsque ad vers. XV: tertia eorum, qui se nimium quantum efferant; ex suis vnice institutis viuant, et aliis insultent; vsque ad vers. XVIII: et quarta eorum, qui se ab aliis seiungant, vers. XVIII. In tertia parte ipsum admonitum proponitur, ac docetur, quomodo se fideles hoc in certamine gerere debeant; vsque ad vers. XXIII. Quarta in parte *δοξολογία* continetur

IUDAS perspicuo, et incitato etiam, vti exigebat argumentum scriptionis, scribendi genere vsus est. Vniuerse omnis huius scripturae habitus, ei, qui in aliis noui testamenti libris reperitur, respondet; estque stilius eleganti metaphora versu XIII, loquelis item maxime emphaticis et biblicis exemplis, distinctus

IN diuinis vt habeatur Iudae epistola suadet hoc, quod Apostolum, adeoque virum Θεόπνευστον, auctorem habet. Deinde res, quae ea continentur, cum his, quas alii Apostoli attulerunt, per omnem modum consentiunt; siquidem haec epistola posterioris epistolae Petri multis in locis quandam veluti ἀνακεφαλαίωσιν exhibet. Ea etiam occasione, quod de pseudodotoribus sui aeuī agit Iudas, vaticinationem de haereticis et planis, qui olim venturi essent, proponit. Nec hac in scriptura quicquam offenditur, quod eis temporibus, quibus Iudas fuit in viuis, minus conueniat. Longe cetissime autem huius epistolae originem diuinam vincit in cordibus fidelium Spiritus Dei. Tandem nec haec epistola destituta est ecclesiae testimonio. Nam Clemens Alexandrinus refert, Iudam de Carpocratianorum scelere vaticinatum esse (r). Eusebius (s) ostendit, eundem in libris ὑποτυπώσεων in hanc etiam epistolam breuiter commentatum esse. Tertullianus dicit: *Enochum apud Iudam Apostolum testimonium possidere* (t). Origenes, Καὶ Ἰῦδας, inquit, ἔγραψεν ἐπιστολὴν, ὀλιγόστιχον μὲν, πεπληρομένην δὲ τῆς ἑρανίας χάριτος καὶ ἑρμηνείων λόγων, ὅστις ἐν τῷ προοιμίῳ εἰρηκεν· Ἰῦδας Ἰησοῦ Χριστοῦ δούλος καὶ ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου. Et Iudas conscripsit epistolam, paucorum quidem versuum: sed refertam efficacissimis verbis gratiae caelestis; siquidem in hunc

(r) Stromatum lib. III, p. 430

(s) Histor. eccles. lib. VI, cap. XII et XIII, p. 76

(t) In libro de habitu mulierum, cap. III, oper. p. 506

hunc modum eam orditur: Iudas servus Iesu Christi, Iacobi autem frater (v). Alio in loco excitans epistolae Iudae comma vi, diserte commemorat, id ex Iudae Apostoli epistola catholica desumptum esse (x). Augustinus de ea scribit: *Quid Enoch septimus ab Adam? Nonne etiam in canonica epistola Apostoli Iudae prophetasse praedicatur?* (y) Fecerunt etiam huius epistolae mentionem Cyrillus Hierosolymitanus, Gregorius Nazianzenus, Ruffinus, auctor synopseos, Cyprianus. Hieronymus, Ambrosius, Ephrem Syrus, Epiphanius, Philastrius, aliique; estque etiam haec epistola probata in concilio Laodicensi et Cartaginensi

VIII

A NONNVLLIS autem auctoritas canonica huius epistolae in dubium vocata est, propter comma viii, quo Iudas excitet historiam de disceptatione Michaelis archangeli cum diabolo ob Mosis exuias, quae nusquam in sacris literis reperiatur. Hic autem observandum, vestigia huius historiae occurrere *Dent. XXXVIII, 6*: atque Iudam solummodo plenius eam proposuisse (z); vti et Paullus *2 Tim. III, 8* excitans locum *Exod. VII,*

B 3

II,

(v) In *Matth. cap. XIII, oper. tom. II, p. m. 8, lit. I*

(x) In *epist. ad Rom. cap. V, oper. tom. II, p. 344, lit. I*

(y) *De ciuitate Dei, lib. XVIII, cap. XXXVIII, p. 433.* Commemorat etiam hanc epistolam *lib. XV, cap. XXIII, p. 156.* vbi tamen ex eiusdem commate xiiii et xv perperam colligit, Henochum nonnulla scripsisse. quod ex Iudae verbis minime consequitur

(z) Nempe ex loco *Dent. XXXVIII, 6* patet, ipsum Deum Mosen sepeliuisse. In causis eius rei, qua eas consequi possumus, recte videtur reponi hoc: vt ne hominis sancti exuias νεκρο-

μαντείας essent obiectum, et προφύλαξις ειδωλομανίας. Epiphanius commemorat, Melchisedecianos Mosen cultu diuino prosequi. Verba sunt haec: Οἱ μὲν γὰρ ἐν τῇ Ἀραβίᾳ τῇ πετρώων ῥωκῶν τε καὶ ἑδῶν καλεμένη, τὸν Μωυσέα δὲ τὰ θεοσημεῖα θεὸν νομίζοντες προσκυνῶσιν τε τὴν αὐτοῦ εἰκόνα, ἣν ἀνατυπωσάμενοι ἀπεπλανήθησαν, ἐν τῇ δικαίᾳ αὐτοῖς αἰτίᾳ γενομένη, ἀλλὰ τῆς πλάνης αὐτοῖς δὲ τῇ δικαίᾳ ἐν τῇ ἀγνοίᾳ φαῖσιν πρᾶγμα-
65

XIIII

II, nomina eorum, qui se Mosi obmouerant, addidit, quae isto in loco non habentur. Quodsi vero quaeritur, vnde tandem istud

Ἐς αὐτοῖς συναγέσθαι. Nam qui in Arabia petrea, Rokom et Edom appellata, degunt, Mosē, ob diuina portenta, ab se edita, pro deo habent; et venerantur eius simulacrum, quod, quum effingerent sibi, errarunt valde. Neque enim iustam id ob causam fecerunt: sed errore in ignorantia sua ad eiusmodi imaginem formandam, vti iustum erat, sunt inducī. In panario tom. I, lib. II, haeres. LV, p. 202, ex ed. Basil. c1515 XLIIII. Iam si hoc Epiphaniū aeuo non fuerunt nulli, qui Mosē reuulerint in deos: quanto magis, Mose recens mortuo, periculum erat, ne Israelitae, qui adeo propensi erant ad colendos deos, eum pro deo haberent, ac si qua res sinistre accidisset, iuxta eius sepulcrum deprecationes instituerent: nisi Deus voluisset id parum cognitum esse. Sunt autem in Anglis, quos Romanus Teller in *dem englischen Bibelwerke* ad h. l. rom. II, p. 1007 adducit, qui negent, Mosē a Deo esse sepultum. Primo volunt verba: *Et sepeliuit eum* (scilicet Ichouah) ita etiam exponi posse: Et sepultus est. Sed ratione exempli, ad quod prouocant, iam est abs Tellerō ostensum, id huc non facere. quare nec ipsa ratio valet quicquam. Deinde vrgent conuersionem ⲙⲉⲣⲉⲗⲗⲉ septuaginta. Ab his autem argumentum ad vim textui Hebraico infetendam peti non potest: nisi forsan ita, vti Vossius, de ea interpretatione statuerint. Quod autem suspicantur, pro ויקבר scriptum fuisse ויקבר, numero plurali; nullam suae

opinionī veri potest similitudinem conciliare: quoniam prorsus alienum est a codicum fide. Quarto excitatur Vsserius, qui recte annotauerit, Iudacos nunquam exuias maiorum suorum coluisse. Vsserius quidem iam non est ad manus, quem euoluere possim: sed, si etiam id ita se habeat; tamen inde cogi non potest: fieri non potuisse, vt vni Mosi corpori, si eius sepulcrum cognouissent, honorem, qui soli Deo debetur, tribuerent. Contra, probabile est, ad *νεκρομαχίαν*, qua Mosē, deflexuros Israelitas fuisse, si non ignorassent, vbi eius funus humatum sit: quum eo tempore, quo Mosēs obiit diem, ea res vsu veniret apud vicinas gentes, quarum subinde instituta, non sine magno sui damno, consequuti sunt: vid. *Deut. XVIII, 11*. Quinto excipiunt: quidni Deus, si ea, quam dixi, sepulturae Mosi causa esset, et Abrahamum atque Iacobum eiusmodi sepultura affecisset. Ratiō est haec, quod Deus prouidit, eos, si et constet, vbi funus sepulcro conditum sit, cultum non iri. Vni autem Mosi id euenturum, media, quam vocant, scientia vidit; quod populum ex Aegypto eduxisset; quod per eum prodigia multo plurima edita essent; quod per eum instituta sua acciperint, et per eum leges rogatae essent; quodue per eundem quam frequentissime suis ciuibus suppetiae essent latae. Sexto putant, Deum, si noluisset sepulcri locum cognitum Israelitis esse, nec permisiurum fuisse, vt ille, qui Spiritu

istud de ipsa concertatione angeli et diaboli petatum sit: ego quidem responderim: innotuisse eam rem Iudae per traditionem; certitudinem eius autem ei inspiratam esse. Nempe cognita tum ea res et manifesta Iudaeis erat. Origenes enim refert,

ritu Sancto afflatus scriberet comma vi capitis xxxiiii, referret, Moſen ſepultum eſſe in valle in terra Moabitarum e regione Berſephoris. Nam indicia, ex quibus intelligi poſſit id, quod quis occultum eſſe vult ac teſtum, aſſerre, in repugnantibus eſt. At enim vero ſinis Dei, vt ne ſuperſtitioni inferuiret Moſis corpus, nihil exigebat praeterquam hoc, vt curate definiri non poſſet ac oſtendi, vbinam repositum iſtud et conditum eſſet. Itaque vallis, in qua Moſes erat ſepeliendus, hoc in loco ab eodem per *πρόληψιν* poterat indicari. Nam, qui poterant Iſraelitae iſtud ſepulcrum, licet vniuerſe valleri, qua contineretur, ſcirent, reperire: quum nulla eius veſtigia exſtarent? Iam vallem ipſam commemorari in litteris diuiniſſimis, ſpectabat ad confirmandum, Moſen reuera mortuum eſſe, quod a multis in dubium vocatum eſt; et facit ad certe intelligendum, corpus Moſis, non ſtatim, ac mortuus eſſet, denuo cum anima colligatum et tranſlatum ad beatas ſedes priorum eſſe: ſed id aliquo demum temporis intervallo enuiſſe. Ratione quaefitionis autem, quamobrem non potius in monte Nebo ſepultus ſit Moſes, quam in valle in terra Moabitarum, quam et huc tranſſeunt Angli diſſentientes, facile largior, id penitus ignorari. Quae vltimo loco aſſerunt falſa omnino ſunt. Negari enim non poſteſt, in verbis: *usque ad hodiernum*

diem, quae mihi ab Joſua, Samuele aut Eſa etiam verbis diui Moſis infera eſſe videntur, terminum a quo ipſam ſepulturam eſſe; niſi forte particulam *γῆ* expunctam volent. Iam Michaelis nomen mihi quidem in ſacris litteris interdum Chriſtum videtur designare, interdum vero angelum creatum; vti nimirum res circumſtantes et praedicata ferunt. In Iudae ſpeciatim loco, vt angelum creatum agnoſcam, mouet me locus *2 Petr. II, 11*: vid. Wolfii curas ad Iudae comma viiiii, p. 357. Qui de Chriſto apud Iudam agi putant, veluti Hermannus Wiſſius, ad locum Zachariae III, 2 prouocant. qui commodè quidem adhiberi poſteſt in illuſtranda phraſeologia commatis noni Iudae; quo et referenda ſunt loca: *2 Sam. XXII, 16*; *Jobi XXVII, 11*, rel. ſed res, de qua Iudas exponit, hocce ex dicto interpretari nullo modo poſteſt: quod apud Zachariam non agitur de corpore Moſis, adeoque diuerſum prorsus vtriusque loci obiectum eſt. Ceterum Wiſſium inprimis apud Iudam Michaelis nomen de Chriſto accipere, non eſt quod mireris: quum vniuerſe ſumſerit, vnum filium Dei in ſacris litteris Michaelē dici; vti patet ex eiusdem exercitatione de Michaelē, quae quartum locum occupat in *miscellaneorum ſacrorum romo II, p. 118*, ſeq. ed. Amſtel. cl. lccc. Huc ſpeciatim pertinet huius exercitationis *par. XXX, p. 136*

fert, eam in libro ἀναλήψεως Mosis adductam esse. Et primo quidem, inquit, in Genesi serpens Euam seduxisse describitur: de quo in ascensione Mosis, (cuius libelli meminit in epistola sua Iudas,) Michael archangelus cum diabolo disputans de corpore Mosis, ait diabolo, inspiratum serpentem causam existisse praecurvationis Adae et Euae (aa). Vbi tamen non est probandum hoc, quum Origenes inde, quod ista res, quae apud Iudam legitur, in libro de ascensione Mosis reperiunda fuit, statim cogit: ex hoc speciatim libro eam ab Iuda excitatam esse debere. In Ialkut Simonei, pag. cccx, dicitur, quum Dominus dixisset Mofi: ascende montem, atque ibidem supremum diem obito, venisse angelum mortis, id est diabolum, ea quidem spe, fore, ut Moses ei traderetur. Et apud eundem Ialkut Simeoni, pag. cccxi, ex antiquo libro allegorico Rabbot de disceptatione inter Michaellem et diabolum traditur, Sammaelem impium, id est diabolum, speculatum esse mortem Mosis, et dixisse: quando veniet, ut Michael ploreret; ego vero os meum risu impleam: donec ei responderit Michael: *רשע אני כוכר ואהה משחק*, impie, ego plorarem, et tu rideres (bb)? Nec ea, quae commate xiiii et xv epistolae Iudae, continentur, ita sunt comparata, ut propterea, quod tamen nonnulli volunt, repudianda sit. Nam fuisse omnino Henochum pium in primis et sanctum hominem, abs quo alienum non potest videri, ut ea praedixerit, quae in hocce Iudae loco dicitur vaticinatus esse, cognoscitur ex Gen. V, xxii et xxiii (cc).

Vati-

(aa) Περὶ ἀρχῶν, lib. III, cap. II, oper. tom. I, p. 457, lit. B. Eum autem librum dudum intercidisse, inde Iohannes Albertus Fabricius colligit; quod in ea, quae hodie exstat *Περὶ ἀναλήψεως Μωσέως* scriptio, verba, quae passim ex eo libro referuntur, non exstant. Vid. Fabricii *codex pseudepigraphus veteris testamen-*

ti, n. CLIX, p. 840, ed. Hamb. cl. l. ccxxii

(bb) Alia cum his exempla ex scriptoribus Iudaeorum legit Guilielmus Surenhufius in *βιβλῶ κατὰ Ματῆς*, p. 699, seq.

(cc) Iohannes Cocceius opinatur, Iudam Henochi vaticinationem ex hoc ipso

Vaticinatio ipsa ex traditione ipsi cognita esse poterat. Siquidem Tertullianus haud obscure innuit, istam vaticinationem eo, quo scripsit tempore, in quadam *scriptura Henochi* reperiundam fuisse (dd). Diserte autem id (ee) affirmat Hieronymus. Deinde Iudaei Henochum in principibus reponunt Prophetis: ac, licet fatendum sit, istam vaticinationem Henochi, quam Iudas affert, non speciatim in Hebraeorum libris occurrere: tamen in genere consentit cum argumento prophetiae in Hebraeorum scriptis commemoratae. vti variis exemplis comprobavit Surenhusius

ipso loco Geneseos deriuasse, eique per Profopopocian tribuisse: quod quilibet ex patribus, fidem adiungens promissioni Paradisiacae, fuerit etiam Propheta, et de Christi aduentu sit vaticinatus. Id autem parum probabile esse ostendit Hermannus Witsius in *meletematibus Leidensibus*, in *commentario in epistolam Iudae ad vers. XIII et XV, par. XLI, p. 503*

(dd) In libro *de habitu mulierum cap. II et III, oper. p. 506*. quo tamen in loco id perperam eo transfert, ut demonstret, istam Henochi scripturam in canonicis habendam esse. Excitavit etiam Henochi quandam scripturam auctor testamenti duodecim Patriarcharum, qui Iudaeus Christianismi non omnino expertus videtur esse; ut in testamento Leui, *par. XIII, καὶ νῦν*, inquit, *τέκνα, ἔγνωσαν ὅτι ἐπὶ τέλει ἀσέβησατε, ὅτι κύριον ἡμίσεως ἐπιβήλοντες ἐν πάσῃ κακίᾳ, καὶ αἰχρυνθήσονται, ἐφ' ὧν ἀδελφοὶ ὑμῶν, καὶ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι γενήσεται χλευασμός. Et nunc, filii, intellexi ex*

Henochi scriptura, in fine vos impios fore, manus Deo omni in malitia obmouentes. quare fratres vestros vestrorum pudebit, ac omnibus gentibus eritis ludibrio. Alia ex eodem libro subiecto loca affert Hermannus Witsius in *commentario ad Iudae comma XIII et XV, par. XLI, p. 500*. Idem p. 502 non praeter rem Scaligerum notat, quum contendit, Iudam Henochi vaticinium ex fragmento quodam libri Henochi, quod adducit in Eusebianis p. 404, desumfisse. Idem fragmentum Graece et Latine recensuit Athanasius Kircherus in *Oedipo Aegyptiaco*. Latine etiam habetur apud Thomam Bangium in *caelo orientis et prisca mundi, exercitatione II, p. 25* seq. vbi etiam ostendit, quo loco propter ineptias et fragmenta, quibus scatet, habendum sit. Paucis eius futilitatem demonstraui Augustus Pfeiferus in *exercitatione de Henoch, cap. IIII, par. 6, pag. 1008*. quae secunda est in decade selecta exercitationum sacrarum, ipsius dubiis vexatis subiecta

(ee) In *catalogo scriptorum ecclesiasticorum, oper. tom. I, fol. 121*

C

XVIII

hufius (ff). Mahomed etiam in Alcorano Henochum conuocat *edris*, id est doctum *Prophetam*. Quodsi vero etiam sumas, Iudam hanc rem vna ex reuelatione hauisse, qua praesentem causam perinde erit. Nam siue ex vna reuelatione id petitum esse, siue ex traditione eam rem cognouisse Iudas existimetur: nihil hoc vlla ex parte derogare diuinae huius epistolae auctoritati potest. Tandem, quum non sit alienum a scriptore *θεοπνευστῶν*, etiam ex libris, qui Deo auctore scripti non sunt (gg), depromere vera; neque eo labefactari et imminui harum literarum auctoritas poterit, quando quis putauerit, Iudam istud de Henoch ex illa scriptura Henochi, quae canonica non est, retulisse. Quare ipse etiam Hieronymus, qui hoc temere sumsit, nihilo tamen fecius eas in diuinis habet; et suo exemplo ostendit, iniquum esse, propterea huic epistolae contra dicere, quum auctoritatem vetustate iam et usu meruerit (hh). His dictis, neminem commouere poterit, vt finistre hac de epistola sentiat, quum viderit, eam inter *ἀντιλεγομένας γραφάς* ab Eusebio referri (ii): nam vidimus, leues et inanes causas esse, ob quas dubitatum de ea sit: atque idem Eusebius, vt ne putemus, multo plurimos eam reiecisse, alio in loco testatur, eam ab omnibus paene ecclesiis recipi (kk).

VIII

INTRODUCTIONEM quandam in hanc Iudae epistolam dedit

(ff) Lib. cit. p. 710, seq

(gg) Documento eius rei est, quod in veteri instrumento, annales Iudaeorum excitantur; vt *Jos. X*, 13 et *2 Sam. I*, 18. de quibus praeter summum Theologum Joh. Gottl. Carpzouium, quem omni pietatis cultu prosequor, in *critica V. T.* et Wolfium in *bibliotheca Hebraica*, Glassius in *Philologia lib. V*, tract. I, cap. XIII, p.

1906, diffinit. In nouo testamento idem cognoscitur ex locis Act. XVII, 28; 1 Cor. XV, 33 et Tit. I, 12. quae Joh. Henr. a Seelen in *selectis observationibus de Poetis eorundemque dictis in nouo testamento*, Lubecae cl. 1706 editis, illustrauit

(hh) In *catal. script. fol. 121*

(ii) *Hist. eccl. lib. III, cap. XXV, p. 508*

(kk) *Ibid. lib. II, cap. XXIII, p. 494*

dedit Michael Fridericus Quade in programmate in epistolam &
vitam Iudae, Gripswaldiae clōlcccviij. quorsum et referenda
 Iohannis Vandalini scriptio de *Iudae Apostoli auctoritate canonica*,
 Hafniae clōlccclxiii. Inter Patres hancce epistolam illustrarunt
 Ambrosius et Clemens Alexandrinus. Ex nostratium scriptis
 huc spectat: Martini Lutheri in epistolam *Iudae enarratio*, quae
 eiusdem in operibus reperitur: Christophori Pelargi *ἑρμηνεία*
 in epistolam *Iudae*, in schola sua poenitentiae, Francofurti clōlō-
 xcviij: Petri Kirstenii *notae in epistolam Iudae*, Francofurti clō-
 lccxii: Georgii Rostii in *Iudae epistolam commentarius*, Rostochii
 clōlccxxvii: Iohannis Gerhardi *annotationes postumae in epistolam*
Iudae, quas Iohannes Ernestus Gerhardus analectis auxit et pu-
 blicae disquisitioni subiecit, Ienae clōlccclx: Abrahami Calouii
epistola Iudae analytica, exegetica et polemica explicata, Wittebergae
 clōlcccxxviii: Samuelis Pomarii *commentarius in epistolam Iudae*,
 Wittebergae clōlccclxxxiii: Friderici Rappolti *observationes in e-*
pistolam Iudae, Lipsiae clōlccclxxv: Ioh. Gerhardi Dorschaei
fragmentum commentarii in epistolam Iudae; vna cum Brandi Hen-
 rici Gebhardi integra *commentatione* in eandem epistolam, Fran-
 cofurti et Lipsiae clōlccc: Ioh. Fechtii *epistolae Iudae exegetica*
expositio, Rostochii clōlccxcvi: Sebastiani Schmidii *epistola Iudae*
catholica, per notas, paraphrasin et porismata breuiter tractata, Ar-
 gentorati clōlccxcv: Christiani Samuelis Martini *commentarius*
exegetico-porismaticus super Iudae epistolam catholicam, Lipsiae clō-
 lccxciii: Ioh. Henrici Feustkingii *commentarius in epistolam Iu-*
dae, Helmstadii clōlcccxiii: Henrici Andreae Waltheri *exege-*
sis epistolae Iudae, Helmstadii clōlcccxvii. praefatus est b. Mos-
 hemius: Georgii Michaelis Laurentii *Erklärung des Briefes Iudae*,
 Halae clōlcccxvi: Guilielmi Christiani Büchneri *erbauliche Er-*
klärung des Sendschreibens Iudae, Erfordiae clōlcccxvii: Ano-
 nymi, id est Reimmanni, *Versuch einer neuen Entseigelung der*
Epistel Iudae, Brunsvigae clōlccxxxj; et Iohannis Henrici a

Seelen programma de *Iuda Antifanatico*, Lubecae clō 16ccxxxii. Editurus etiam erat huius epistolae commentarium b. Abbas Christophorus Timotheus Seidel, nisi morte fuisset propeditus. Reperi eum in ipsius schedis. Brevis quidem ille est: sed uti-
lis tamen et perspicuo dicendi genere scriptus, ut cognoscere Seidelium possis. Vltimam etiam ei manum, qua prolegomena, (in his enim subsistere morbo acuto coactus est,) iam ad-
mouit. Tradidi eum Praecellentissimo meo in sparta Helmsta-
diensi successori Ioh. Franc. Wagnero, ut, si visum sibi esset, hunc pariter, ac Seidelii Dogmaticam, in lucem publicam e-
mitteret. Inter Reformatos hanc epistolam explicarunt: Lam-
bertus Danaeus in *commentario in epistolam Iudae*, qui subiectus est eiusdem commentario in tres Iohannis epistolas, edito Ge-
neuae clō 16lxxxiii: Ioh. Philippus Pareus, cuius *commentarius in hanc epistalem*, in operibus Daudidis, et Ioh. Philippi, Pareorum, quae Francofurti tribus voluminibus in folio edita sunt clō 16c-
xlvii, habetur: Caspar Sibelius, cuius *expositio epistolae Iudae* prodiit Amstelodami clō 16cxxxvii: Guilielmus Perkinsius, qui eam illustravit suis in operibus, quae ex Anglicana lingua in Latinam transtulit Abrahamus van der Mylen, Genetae clō 16c-
xviii: Andreas Gerardus, Hyperii natus, unde ei Hyperium etiam nomen est. *commentarius ipsius in Iudae epistolam* prodiit Londini clō 16lxxxiiii: Eduardus Pocock in *notis in Iudam*, Lu-
gduni Batauorum clō 16cxxx euulgatis: Franciscus Iunius, cuius *expositio epistolae Iudae* in operibus eiusdem, Geneuae clō 16cxiii excusis, offenditur: Ioh. Cocceius in *commentario in epistolam Iudae*, eiusdem operibus inserto: Hugo Brughton in *expositione epistolae Iudae*, in operibus tom. II, p. 402, seq. Hermannus Wit-
fius in *commentario in epistolam Iudae*, qui exstat in eiusdem *me-
letematibus Leidensibus*, Lugduni Batauorum clō 16ccm editis, p. 451, seq. Philippus Iohannes Tilemannus, qui conuocatur Schenk, in *commentario in epistolam Iudae catholicam*, Lugduni Bata-

Batauorum cl̄o cl̄lxxvii; et Ioh. Creighton in commentario, cui index est hic: *De Brief van den H. Apostel Iudas ontleedet en verklaart*, Harlemi cl̄o cl̄ccxviii. Ex Pontificiis in eam commentati sunt: Augustinus de Quiros, societatis Iesu, in libro Lugduni Batauorum cl̄o cl̄ccxxviii secunda vice edito: Adamus Sasboldus, vulgo Sasbouth, cuius *expositio epistolae Iudae* in operibus eiusdem, Coloniae Agrippinae cl̄o cl̄lxxxviii tertia vice prelo subiectis, exstat. Theoduli, Itali, *commentarium in Iudae epistolam* insertum est bibliothecae Patrum, edit. Parisiis cl̄o cl̄cx: Francisci Feuarentii commentarius in eandem exscriptus est typis Coloniae Agrippinae cl̄o cl̄cxv. Henricus Lancelotus, Augustinianus, scripsit in epistolam Iudae *anatomiam Christiani deformati*, Antwerpiae cl̄o cl̄cxxxiiii: Franciscus Laurelotius ibidem cl̄o cl̄cxii *exegetin in epistolam Iudae theologicam, catholicam et moralem* edidit: Aegidius Radeus et ipse hoc in loco suum commentarium foras dedit. est autem recusus Geneuae cl̄o cl̄xcviii: Ambrosius Ansbertus, vt vulgo, vel Autpertus, Benedictinus, *explanationes in Iudae epistolam* dedit Coloniae cl̄o cl̄xxxvi: Iacobus Bolducius, Franciscanus, eam exposuit Parisiis cl̄o cl̄cxxx; Petrus Martinez Segunti cl̄o cl̄xxxviii, ac Raphael Maffaeus, vel quemadmodum alii volunt, Masseus, *explanationem* huius epistolae suppeditauit Venetiis cl̄o cl̄lxxvi. Inter Soci-nianos commentarium in hanc epistolam conscripsit Ioh. Ludouicus Wolzogenius, Baro Austriacus, qui in *bibliotheca vni-tariorum*, Irenopoli (quod est fictum nomen) cl̄o cl̄clvi edita, exhibetur. In eadem reperitur etiam *fragmentum commentarii in Iudae epistolam*, cuius auctor est Ionas Schlichtingius a Bukowiec

Haec de Iudae epistola. Offert se mihi et aliud praefationis argumentum. Nuper enim, in locum placidissime defuncti huius ciuitatis Consulis KLYSMANNI, susceptus est vir Consultissimus de BLECHEN. qui adhuc ita praeclare, vti de vni-
uerfa

XXII

uersa Osnabrugensium republica, ita et de Gymnasio nostro est promeritus, vt committere non possim, quin proximam quamque occasionem arripiam, huic meo Fautori eximio publice testandi laetitiam, quam ex ea re percepi. Ergo efficiat ille, abs quo omnis hominum salus proficiscitur, Deus, vt ea res bene ei, prospere ac feliciter eueniat. Concedat idem Numen adorandum huic tertio ex clara et perquam conspicua BLECHENIORVM gente Consuli valetudinem rectam et quaeuis bona diu; vt illustri BERGHOVIO, aetate ac meritis venerabili, et hocce viro praestantissimo, Consulibus Magnificis, pacato terrarum orbe, laeta subinde reipublicae facies exsplendescat

Orationes die xxviii Aug. habituri sunt consequentes:
nimirum

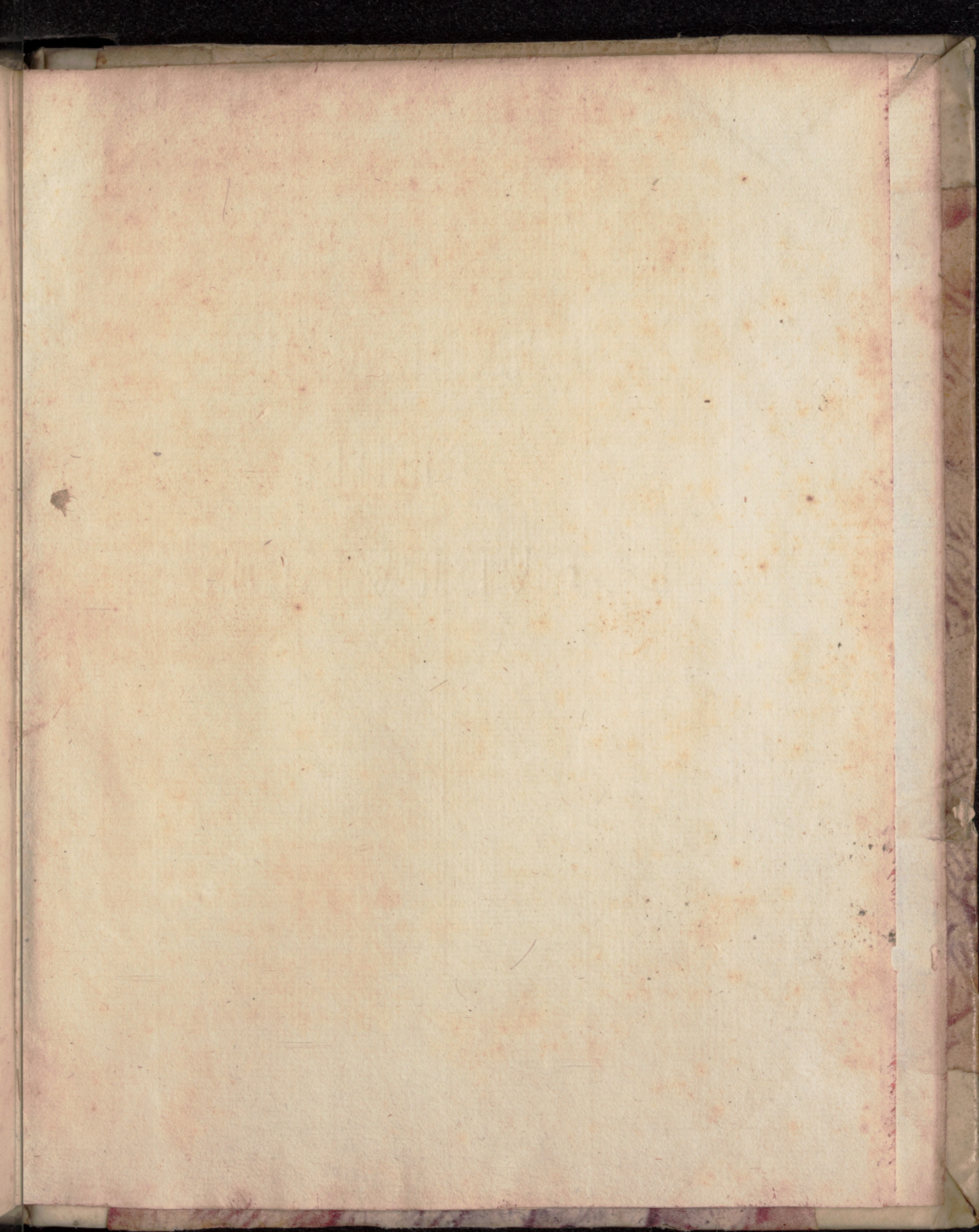
ERNESTVS GVILIELMVS CHRISTIANVS GASSCHITZ, Hannoveranus, (cui abeunti, vt omnia ex animi sententia procedant, faxit Deus!) Latinis verbis *de nocturnae quietis speciebus, nocturnisue visis* aget; et, quid sibi de eorum conditione et denunciatione videatur statuendum esse, exponet

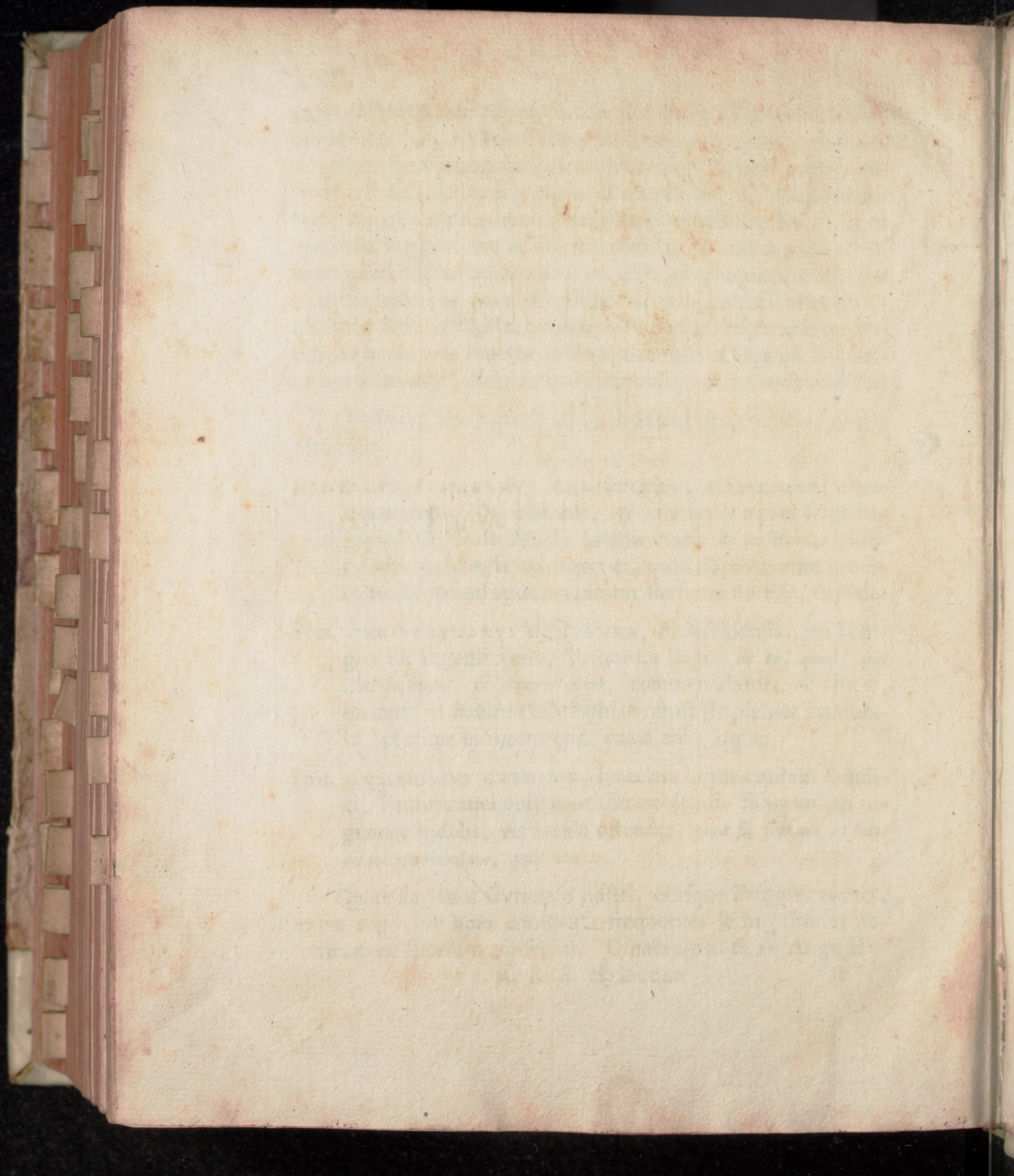
IOH. CHRISTOPHORVS HOEVENER, Bielefeldensis, cui benigna est ingenii vena, Teutonica lingua *de eo, quod, qua Philosophiam, in morem venit*, commentabitur; ac vincet, ex cultu et habitu Philosophiae nimis frequenter immutato, plurima ei incommoda enata esse; atque

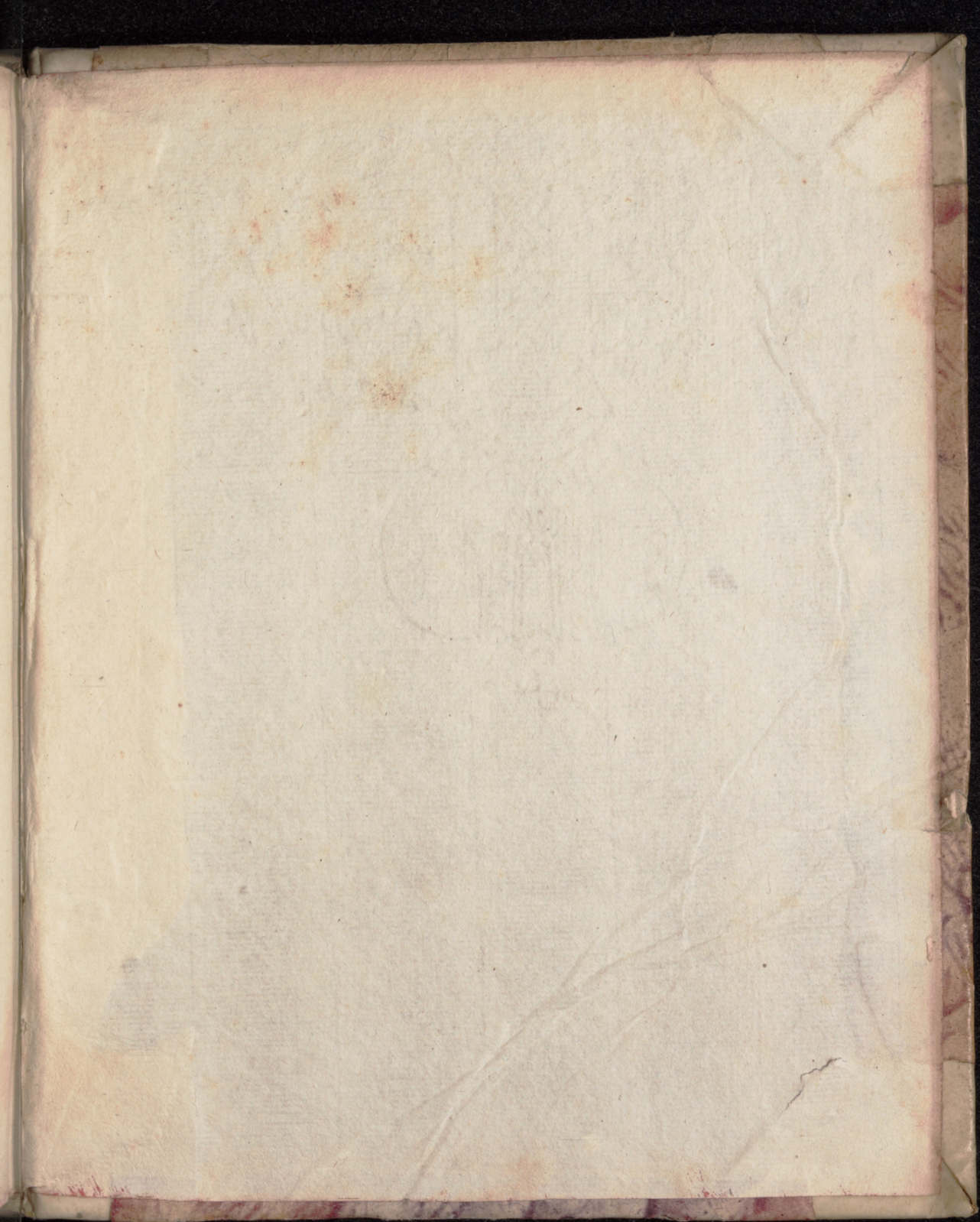
IOH. GVILIELMVS GERDING, Praeclari huius ciuitatis Syndici, Fautoris mei obseruantissime colendi, filius vnicus ingenuae indolis, vernacule ostendet, *quid sit summa in felicitate reponendum, quid non*

Quare Patronos Gymnasii nostri, eiusque Fautores omnes, enixe rogo, vt hora constituta frequentes se in primum nostrum auditorium conferant. Osnabrugi a. d. xx Augusti

A. R. S. clobcclx

cl̄oIbclxxvii; et Ioh. Creighton in commentario,
 hic: *De Brief van den H. Apostel Iudas ontleedet en*
 arlemi cl̄oIbccxviii. Ex Pontificiis in eam com-
 : Augustinus de Quiros, societatis Iesu, in libro
 auorum cl̄oIbcccxxviii secunda vice edito: Adamus
 ulgo Sasbouth, cuius *expositio epistolae Iudae* in operi-
 , Coloniae Agrippinae cl̄oIbLxxxviii tertia vice
 is, exstat. Theoduli, Itali, *commentarium in Iudae*
 tum est bibliothecae Patrum, edit. Parisiis cl̄oIb cx:
 ardentii commentarius in eandem exscriptus est
 ae Agrippinae cl̄oIb cxv. Henricus Lancelotus,
 us, scripsit in epistolam Iudae *anatomiam Christiani*
 ntwerpiae cl̄oIbccccxiiii: Franciscus Laurelotius
 cxii *exegetin in epistolam Iudae theologicam, catholicam*
 lidit: Aegidius Radeus et ipse hoc in loco suum
 m foras dedit. est autem recusus Geneuae cl̄oIbxc-
 osius Ansbertus, vt vulgo, vel Autpertus, Bene-
 lanationes in Iudae epistolam dedit Coloniae cl̄oIbxxx-
 olducius, Franciscanus, eam exposuit Parisiis cl̄o-
 Martinez Segunti cl̄oIbxxviii, ac Raphael Mas-
 nemadmodum alii volunt, Masseus, *explanationem*
 ae suppeditavit Venetiis cl̄oIbLxxvi. Inter Soci-
 entarium in hanc epistolam conscripsit Ioh. Ludo-
 enius, Baro Austriacus, qui in *bibliotheca unita-*
 poli (quod est fictum nomen) cl̄oIbclvi edita,
 in eadem reperitur etiam *fragmentum commentarii in*
 , cuius auctor est Ionas Schlichtingius a Buko-

Iudae epistola. Offert se mihi et aliud praefatio-
 um. Nuper enim, in locum placidissime defun-
 atis Consulis KLVSMAINI, susceptus est vir Con-
 BLECHEN. qui adhuc ita praeclare, vti de vni-
 uersa